

RENEŠANCE V ČESKÝCH ZEMÍCH

***„Architektura jest umění stavěti tak, aby stavba hověla
netoliko požadavkům praktickým, ale i estetickým.“
(Ottův slovník naučný)***

Mirek Smetana

N – KG FG

2008

Upravil M. Culek, 2012

OBECNÉ SOUVISLOSTI DOBY

„**Renesance**“ – znovuzrození, obrození (antické kultury... umění,..)

základy – Itálie (Firence → 1. čistě renesanční stavba = **florentský nalezinec** Filipa Brunelleschiho; 1420)

- krize církve → návrat k antickým ideálům; reformace, humanismus

- „**člověk řídí svět**“ – **příroda = prostředí pro krásu a prožitek**

(výstup F. PETRARCY na Mt. Ventoux pro rozhled..)

- hledání ideálů krásy, humanizovaného prostředí, ideálního státu...

- **přesun bohatství a hospodářských center ze středomoří do Šp., Fr., Holandska**

florentský dóm

florentský nalezinec

Palladiova vila Rotonda, Florencie

- s Palladiovými vilami se seznamovali čeští a uherští šlechtici při cestách do Itálie a byli tak nadšení, že se renesanční styl začal brzy šířit přes Uhry až na naše území -

RENEŠANCE V ČESKÝCH ZEMÍCH

- v českých zemích až na přelomu **15. a 16. stol. (1490)** ← zbrzdily husitské války. Dostala se k nám z Itálie přes Uhry !! Ne jako ostatní slohy přes Německo.

(první náznaky na zámcích (hradech) v **Moravské Třebové** a v **Tovačově**)

Hlavní fáze vývoje české renesanční architektury:

1. Raná ren. (1490 – 1538) - příchod do českých zemí ještě za rozkvětu
pozdní gotiky

2. Vrcholná ren. (1538 – 1580)

3. Pozdní ren. (1580 – 1620) - německo-nizozemský manýrismus
= část tvorby pozdní renesance, odvozen je od pojmu „manýra“, tj. rutina, řemeslná zběhlost. U nás hojně,

Stav země:

- **nedostatek pracovních sil** → vznik „**režijních velkostatků**“
(rybníkářství, chov ovcí, zalesňování,..vznik **nových staveb v krajině**
– např. rybářské bašty, pily,..)
- **11 rodů vlastnilo 60% orné půdy** – stavěli pivovary, pily, tkalcovny,..
- vzestup **pastevectví ovcí** (poptávka vlny) – návrat k **přílohovému hospodářství**
(zvětšení úhorů, zmenšení luk v nivách ve prospěch pastvin)
- **klučení pohraničních lesů** na pastviny
- **vrchol českého rybníkářství** (Rožmberkové, Pernštejnové, Těšínské knž..)
- vynález střelného prachu → **konec hradů** a nadzemních hradeb
- dovoz drahých kovů z Ameriky – postupný **úpadek těžebních měst**, se
spožděním (Jáchymov v 16. st. 2. největší město v Čechách, 18 000 obyv.)
- pustošení hraničních hvozdů – 1614 zákaz těžby v Krkonoších

Osídlení, využití krajiny:

- od 16. stol. se České země dělí na:

- 1) rychle se zalidňující, průmyslové hory
- 2) úrodné zalidněné nížiny
- 3) zaostávající staré sídelní krajiny

- průběh tzv. novověké kolonizace

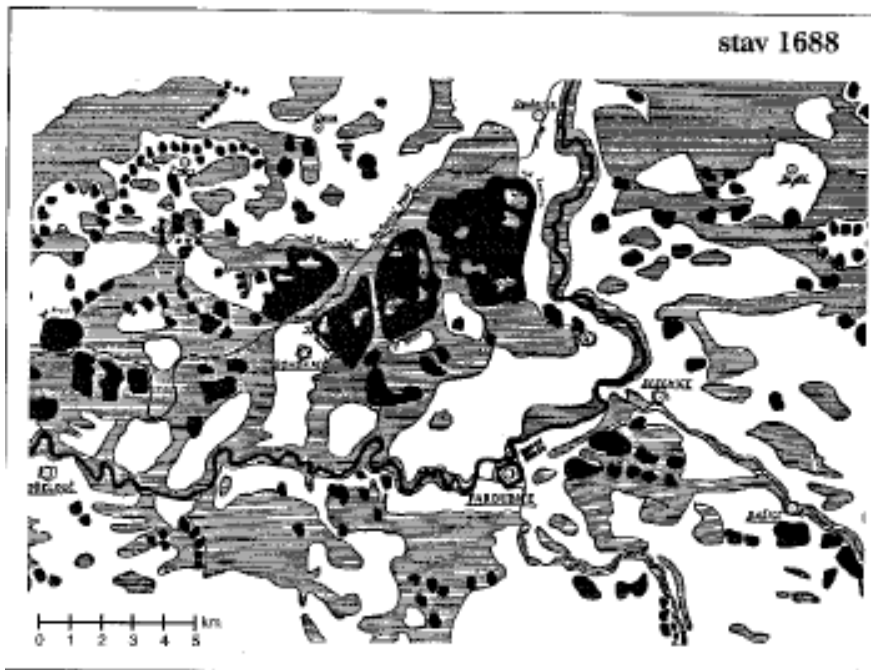
(osídlení jde nad hranici 4. veg. st. – nejen zemědělství, ale hlavně práce v lese, sklářství, těžba,...)

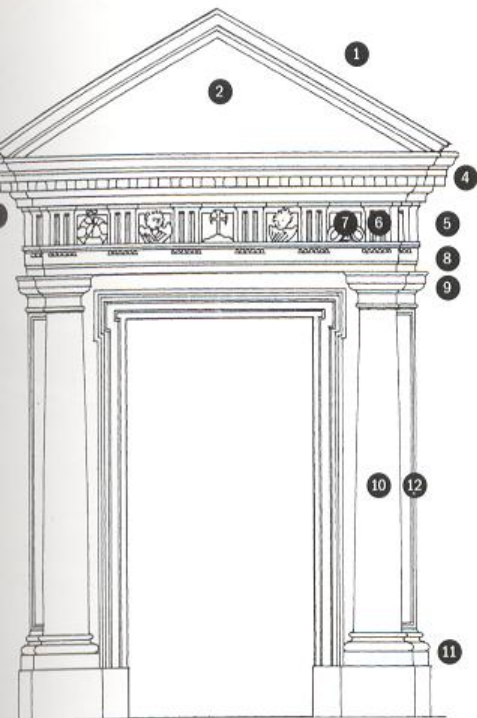
- na Z „německé obce“

- liberecko – smíšené národnostní obce

- na V tzv. „valašská kolonizace“ – lidé z úvalů, Slováci a Rumuni (**viz níže**)

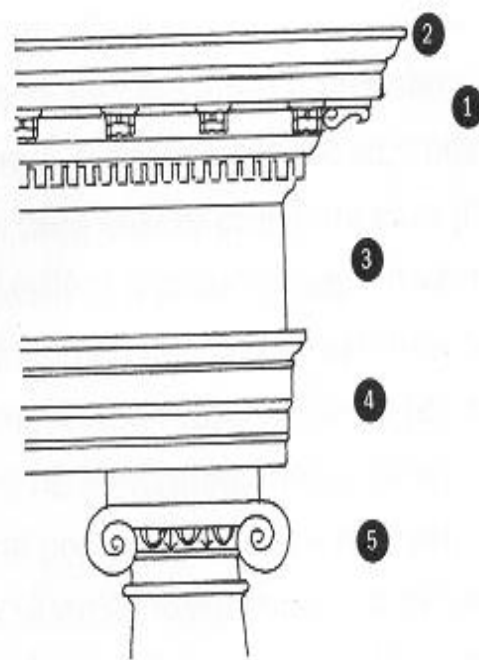

***změny rybníční krajiny na Pardubicku
(např. Vilém z Rožm. založil za 40 let vlády přes 260 rybníků)***

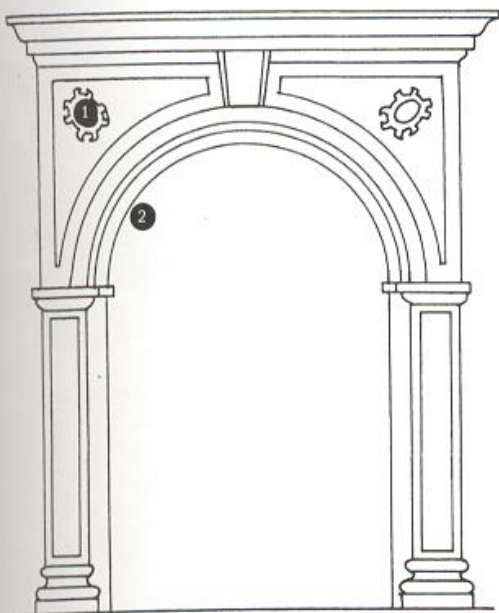

Edikulový portál

- 1 štít
- 2 tympanon
- 3 kladí (římsa, vlys, triglyf, metopa, architráv)
- 4 římsa
- 5 vlys (triglyf, metopa)
- 6 triglyf
- 7 metopa
- 8 architráv
- 9 hlavice
- 10 dřík
- 11 patka
- 12 pilastr

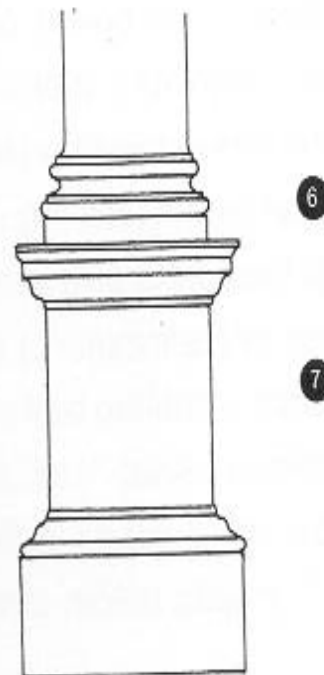

- 1 kladí (římsa, vlys, architráv)
- 2 římsa
- 3 vlys
- 4 architráv
- 5 hlavice
- 6 patka
- 7 sokl

Šambránový portál

- 1 rolverková kartuše
- 2 archivolta

**architektonické
prvky
české
renesance**

RENEŠANČNÍ LODŽIE, OTEVŘENÉ

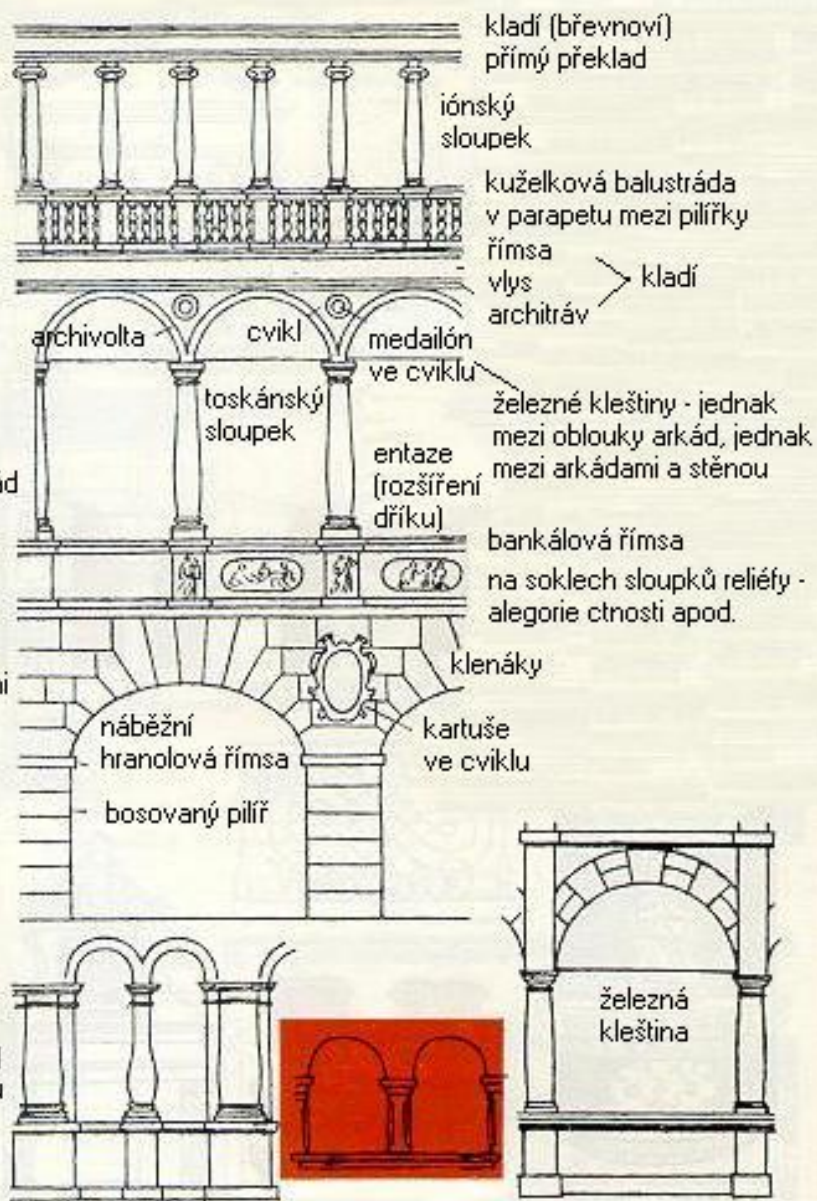
- OBVYKLE DO NÁDVOŘÍ - ARKÁDAMI

užito zdvojeného rytmu:
každému otvoru arkád
odpovídají v dalším patře
dva otvory

dodržena nadřazenost
řádů,
dole pilíř
v prvním patře toskánský řád
ve druhém patře iónský řád

v parapetech oválné
výplně s reliéfními figurálními
výjevy (alegorkými,
mytologickými apod.)

Mělník - zámek (1553-1555)
sdružené arkády na sloupku
se střídají s pilířem se
čtvrtsloupkem

Frýdlant - hrad (16.
stol.) arkády na
okoseném pilířku

Velké Losiny (1570-1589)
nad toskánskými sloupky
liseny, archivolty člení
výrazně klenáky

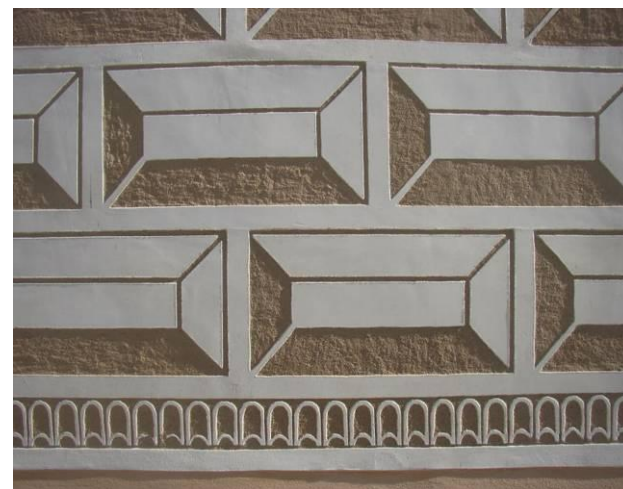
typickým prvkem jsou

SGRAFITA

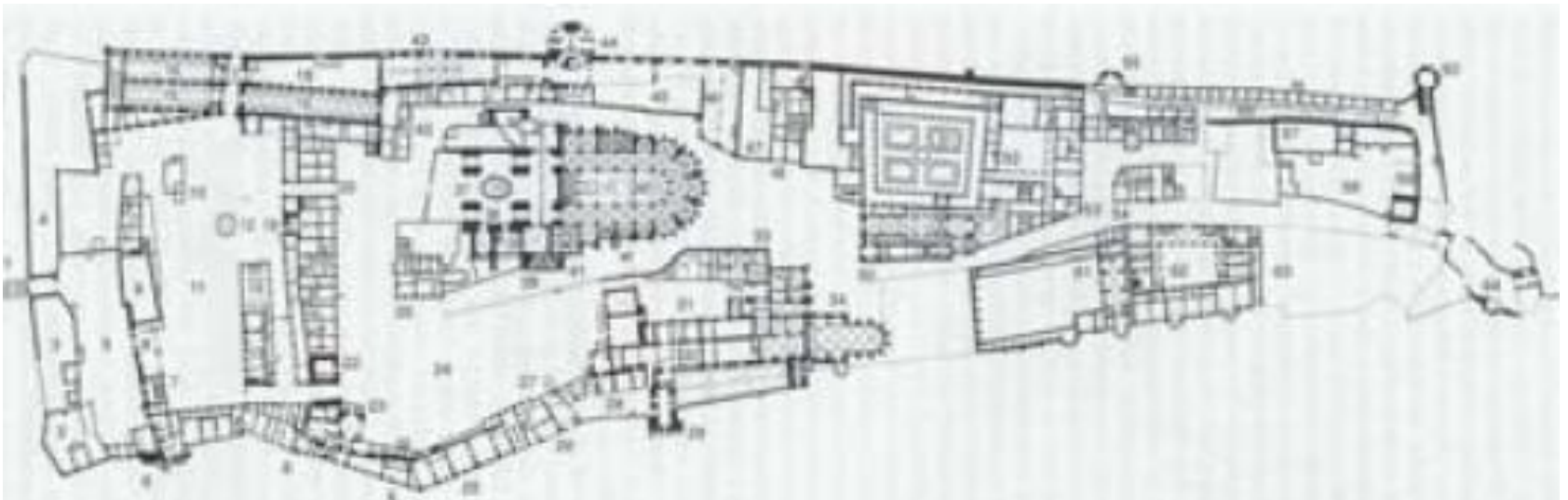
= obrazce na omítce, vzniklé
odstraněním vrchní světlejší
vrstvy, aby byla odhalena
spodní tmavá vrstva

Zdivo staveb bylo u nás
téměř vždy cihelné s
omítkou, kámen se používal
pouze pro ostění oken a
portálů

snaha o napodobení 3D kamene

Praha renesanční....

Hoogenberge – hrad před ranně barokní přestavbou - 1595

Starý královský palác
Pražského hradu, vnější
portál jezdeckého schodiště,
B. Ried, kol. 1500

Jižní boční portál kostela
sv. Jiří na Pražském
hradě, B. Ried, před 1511

Lobkovický palác

palác Granovských v Ungeltu

ŠLECHTICKÁ SÍDLA

TVRZE (pozůstatek ze středověku; nižší šlechta)

- jednoduchý geometrický tvar
- hospodářská centra, v blízkosti či centru vesnice
- často obraná věž + vodní příkop – v renesanci věže bourány či přestavovány (arkádový ochoz); tvrze postupně přebudovávány v záměčky

ZÁMKY

- většinou půdorys čtverce, písmene L, kříže
- někdy rohové věžice či **bastiony**
- nádvoří – převzato z klášterů
- vrcholem „**arkádové zámky**“ na Moravě (Moravský Krumlov, Mor. Třebová)

Nelahozeves

Litomyšl

Opočno

Bučovice

Moravský Krumlov

Moravská Třebová

Benátky nad Jizerou

Velké Losiny (1589, manýrismus)

Český Krumlov (jezuitské koleje; 1586)

Jindřichův Hradec

Telč - památka UNESCO

- renesanční přestavba 1563 – 1566 za Zacharyáše z Hradce

Český Krumlov

ZAHRADY

- princip „adice“ = mechanické přiřazování geometrických tvarů zahradám
- zahrady upravené, oddělené zdmi od okolí
- nízké „labyrinty“
- nové květiny z Turecka a Sýrie (přes Itálii) – **tulipány, narcisy,...**
- zřizování zvěřinců

Kroměříž

-stavby
zvláštního
určení

jako:

- fíkovna
v pražské
Královské
zahradě
- oranžerie v
Bučovicích
- voliéry
- míčovny
(Pražský
hrad aj.)

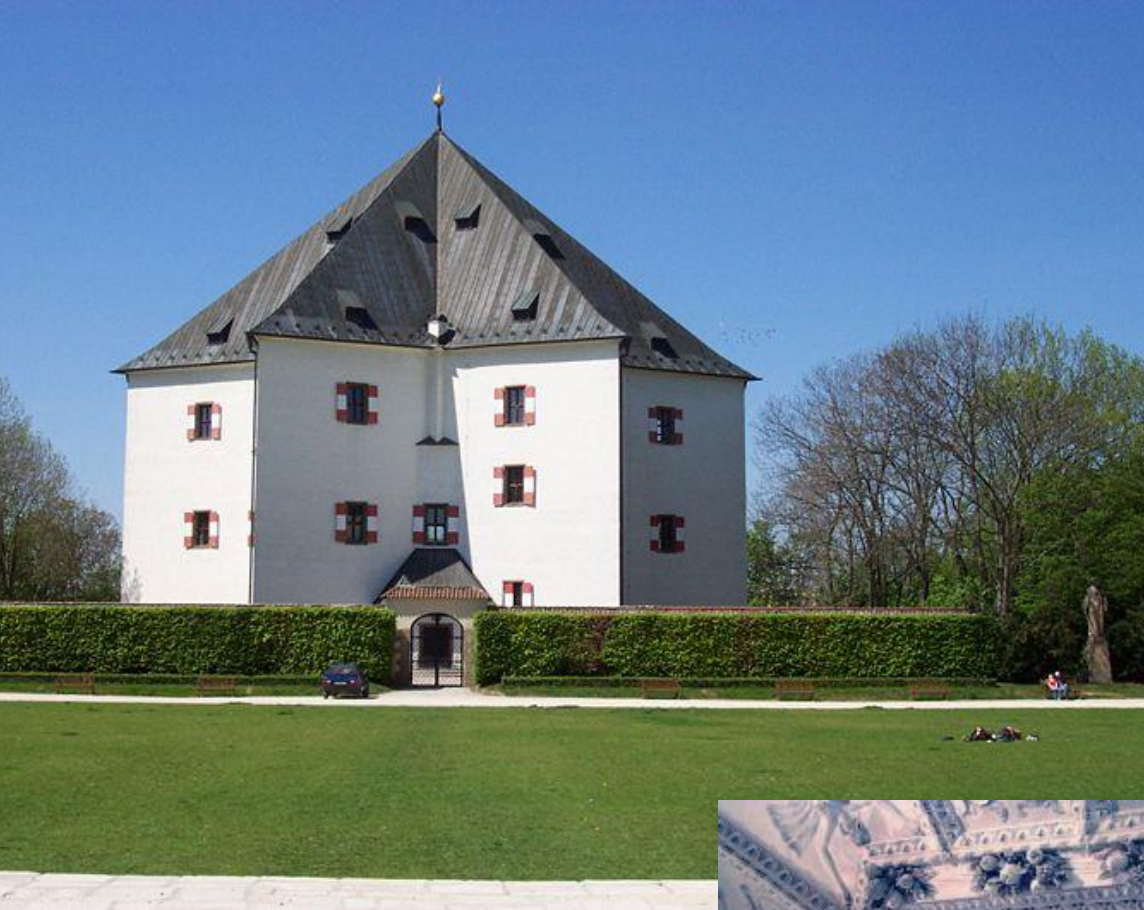
LETOHRÁDKY

- v ČR pouze několik, ale evropsky významné!
- letohrádek královny Anny
- Kratochvíle (J. Čechy – Rožmberkové)
- Hvězda (tzv. Nová obora – Ferdinand Tirolský)
- Červený dům (Česká Lípa)

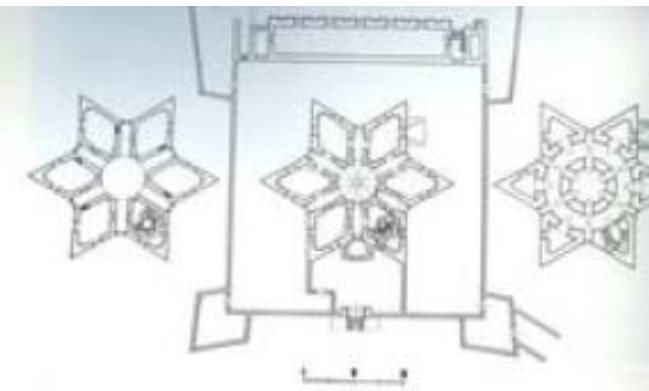

letohrádek královny Anny

Hvězda

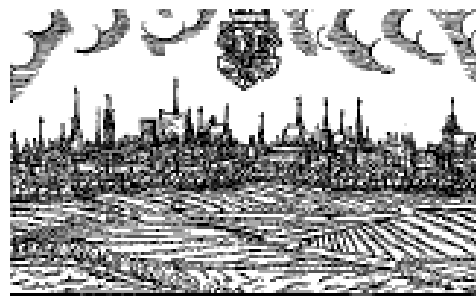

MĚSTA

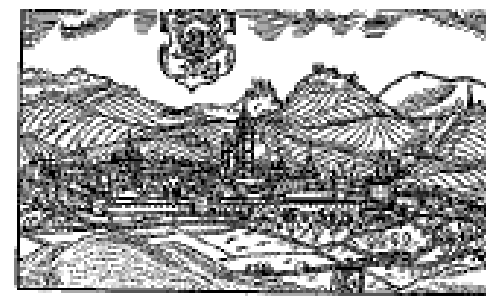
- starý půdorys (pravoúhlé náměstí,..), **modernizace hradeb (městské brány,..)**
- jen výjimečně se půdorys rozšiřuje (Chrudim, Ml. Boleslav)
- **hřbitovy přesunovány** na okraj => samostatné „hřbitovní kostely“
- špitály a zbrojnice (ČB 1511)
- **sedlové domy s podloubím**
- **věže** ne na obranu ale jako **symbol bohatství** a přepychu (Náchod, Mor. Krumlov, Frýdlant, Č. Krumlov, Mikulov,..)

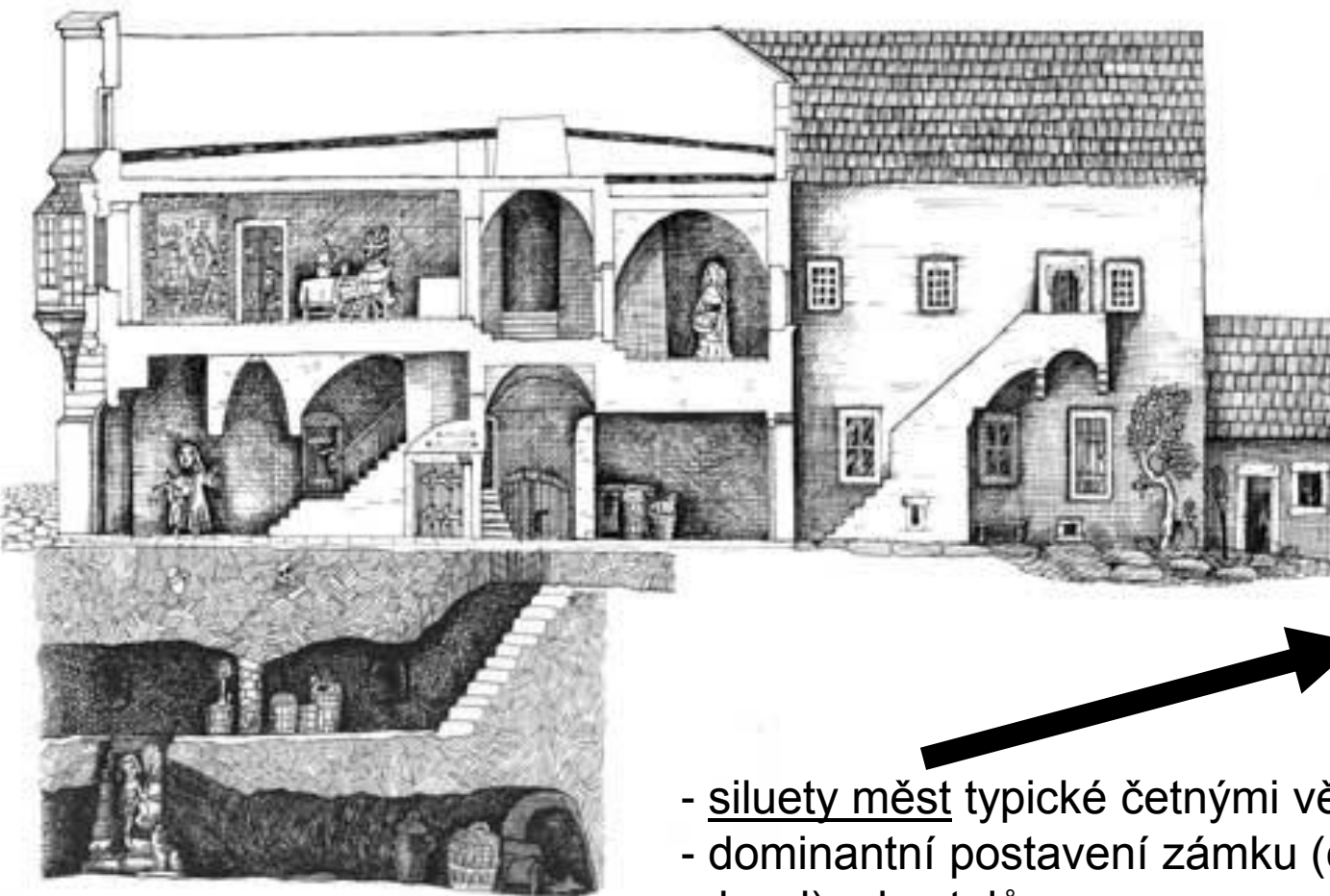
- v městech v 16. stol. byly **domy patrové**, s vrchními patry dřevěnými
=> časté požáry, s dostatkem peněz pak přestavby na cihly...při **zachování gotické parcelace**
=> úzké dlouhé parcely, výjimkou pouze široké radnice a zbrojnice

Olomouc

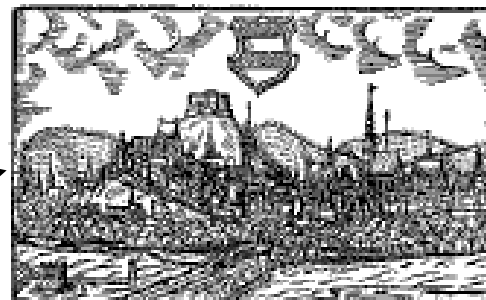

Prachatice

Jihlava

Brno

- siluety měst typické četnými věžemi
- dominantní postavení zámku (často přebudovaný hrad) a kostelů

Volyň

Jáchymov

radnice

Litoměřice

Plzeň

radnice
Malé Strany
v Praze

Schwanzův dům v Brně (1590)

radnice Třeboň

**měšťanské
domy
(Slavonice)**

Pernštejnské nám. (Pardubice)

Telč

Třeboň

HRADEBNÍ BRÁNY

Český Krumlov (1602)

**kostel
sv. Petra a Pavla v Kralovicích**

Pardubice

**čtyřvolutový štít
kostela ve Velvarech**

KOSTELY

- čistě renesanční kostely jsou u nás velmi vzácné
- většinou buď pozdně gotické či ranně barokní
- nevytvořil se specifický renesanční kostelní typ

VENKOV

- na většině území žádné podstatné změny v architektuře oproti předchozím obdobím
- nově vznikají velkostatky
- nové osídlení v Beskydech – valašská kolonizace

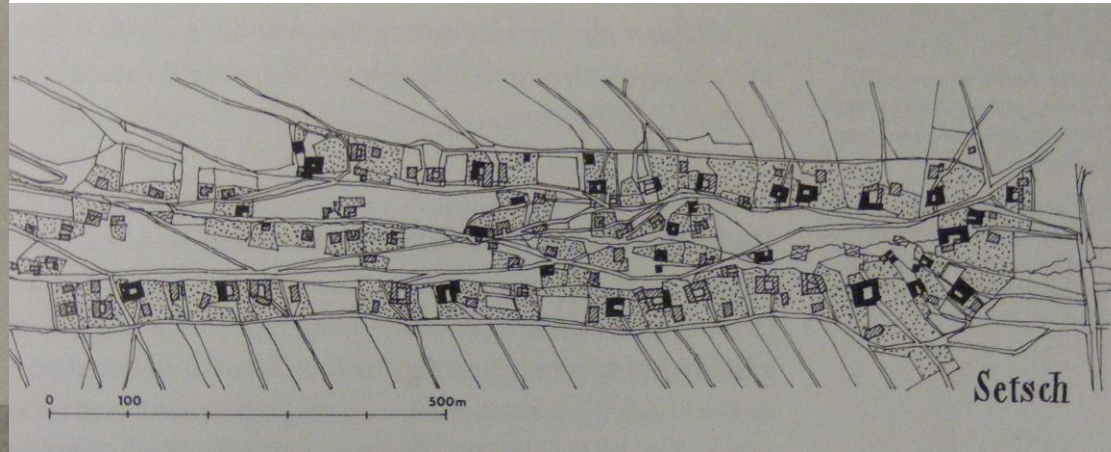
1) *řadové a řetězové vsi s plužinou dělených záhumenic*
(v údolích potůčků)

2) *rozptýlená kopaničářská zástavba s úsekovou plužinou na svazích*
=> valašský roubený dům

- dosídlování nejvyšších partií ČMV (těžba a tavení rud, sklárství, dřevo)

- tzv. **horácký dům**

zděná sýpka z konce 16. st.
(J. Čechy)

hosпода „Dřevěnka“ v Úpici na Trutnovsku z r. 1559

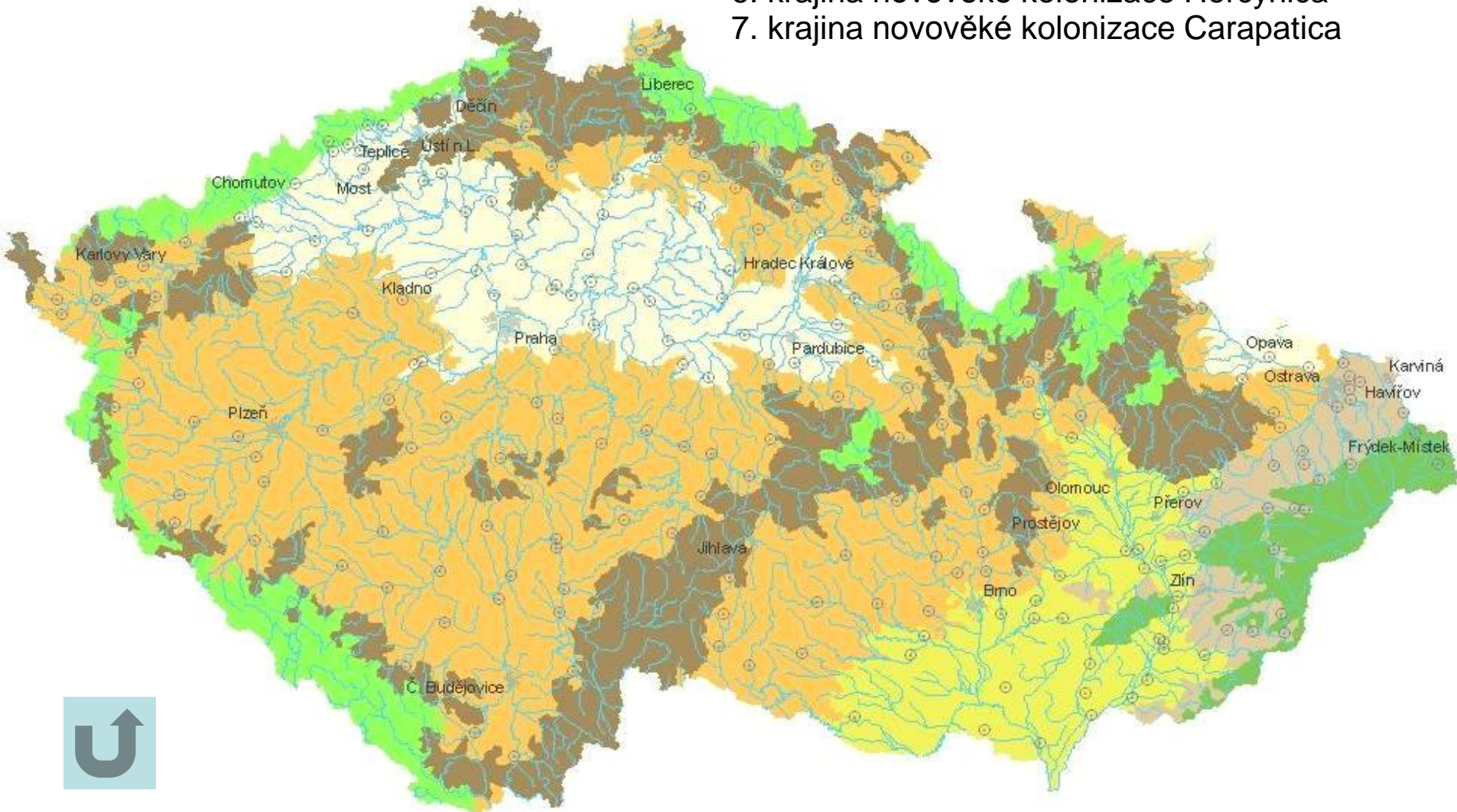

starší valašský dům – přízemní, roubený
- velký přesah střechy
- šindel, **kabřinec**

horácký dům (Českomoravská vrchovina)

1. stará sídelní krajina Hercynica a Polonica
2. stará sídelní krajina Pannonica
3. kr. velké středov. kolon. Hercynica (a Polonica)
4. kr. velké středověké kolonizace Carpatica
5. krajina pozdní středověké kolonizace
6. krajina novověké kolonizace Hercynica
7. krajina novověké kolonizace Carapatica

Použité zdroje:

MUCHKA, I.P. (2001): **Architektura renesance**. (III. Díl edice Deset století architektury), 1. vyd., Správa Pražského hradu, Praha, 178 s.

LÖW, J. a MÍCHAL, I. (2003): **Krajinný ráz**. 1. vyd., Lesnická práce, s.r.o., Kostelec, 551 s.

<http://www.regionrenesance.cz/index.htm>

<http://www.lidova-architektura.cz/A-vyvoj/osidleni-uzemi-dum/osidleni-uzemi-dum-uvod.htm>

http://www.eatelier.cz/kurzy/?SAMOSTUDIUM:Slohy_-_popis:Renesance

<http://www.uur.cz/images/uzemnirozvoj/cestovnuruch/stavebnislohy/texty/3-renesance-text.pdf>

a další...